

INTERVIEW

WATER

De watermethode-man

30 december 2006, in 'Friesch Dagblad', geschreven door Ria Kraa

Een inwoner van Beijing, gefotografeerd in november, transporteert een drinkwatervoorraadje. Het zuidwesten van het land had weken lang last van droogte en dat had het onmiddellijke effect dat zes miljoen mensen zonder schoon drinkwater zaten, zo erkenden ook de staatsmedia. Foto: EPA

We noemen de opwarming van de aarde urgent, maar die kost op dit moment geen tienduizend mensen per dag het leven. Gebrek aan schoon water wél. Wereldleiders noch topconferenties lijken er echt veel aan te kunnen doen. Maar Allerd Stikker kijkt vooral op microniveau. En aan de basis gebeuren hoopvolle dingen.

Welbekende ergernis: het eindeloos moeten frutsen voordat eindelijk het cellofaantje loslaat waarin restaurants hun koekjes bij de koffie plegen te serveren. Hele volksstammen hebben er last van. Je zou dus kunnen redeneren dat dit land gebaat is bij een roeyement van alle leden van Koninklijke Horeca Nederland die weigeren hun koekjes los op het schoteltje te leggen. Of nog effectiever: een wettelijk verbod op import en fabricage van koekjes in hardnekkige eenstuksverpakking. Dat heet dan een macro-oplossing. In één klap grondig afrekenen met een door velen gevoeld probleem. Micro-oplossingen zijn er ook: het koekje laten liggen bijvoorbeeld, of een naburige dame met scherpe nagels te hulp vragen, of geduld opbrengen en doorfrutselen tot het koekje zich laat bevrijden. Allerd Stikker kiest voor het laatste. Hij ontjast met geduld zijn anijskoekje en intussen legt hij uit wat hij de laatste paar decennia geleerd heeft: de microaanpak is niet alleen een voor de hand liggende oplossing voor alledaagse kwesties als dúmkes, maar ook voor complexe, ernstige zaken. Misschien juist wel voor complexe, ernstige zaken. Het is zijn dagelijks werk: hapklare brokjes oplossing zoeken voor de nijpendste problemen. Uitputting van fossiele grondstoffen bijvoorbeeld. Gebrek aan drink- en sanitatiewater in ontwikkelingslanden. Het zijn van die grote, machteloos makende thema's die zo wijdverspreid en hardnekkig zijn dat ze onoplosbaar lijken. En die in elk geval het effect hebben dat het elk individueel handelen nietig schijnt te maken. Wat helpt het als je in je eentje zuinig zit te wezen met water, of een schone auto koopt, of wat minder vliegreisjes maakt, of geen koekjes koopt waar overdadig veel verpakking omheen zit? Draai het liever om, is Stickers devies. Waarom zou je het niet doen? "Als heel veel mensen op microniveau handelen, kan dat zorgen voor macro-effecten."

Topman

Allerd Stikker (78) was vroeger als topman van scheepsbouwconcern RSV vooral bezig met megadeals, met joekels van schepen en tienduizenden personeelsleden. De laatste decennia zoekt hij het juist in het kleinschalige. Hij is gefascineerd geraakt door de potentie van microprojecten en microfinanciering. Dat is geen revolutionaire ommezwaai geweest, maar een gestaag volgen van wat links en rechts op zijn weg

kwam. Kwestie van eventuele oogkleppen afdoen en met open blik tegemoet treden van alles wat op je afkomt. Dan blijf je vanzelf hangen aan wat bij je hart past. En dan lijkt zich op den duur, achteraf, het ene gelukkige incident na het andere te hebben voorgedaan, waardoor je uiteindelijk precies daar bent beland waar je nu bent en waar je je goed bij voelt. Het Engels heeft er een mooi woord voor: *serendipity*. Zo leek het aanvankelijk niet te gaan. Het grote Rijn-Schelde Verolme kiepte ondanks jarenlange staatssteun om en daarover volgde een parlementaire enquête (de eerste in de Nederlandse geschiedenis na de Tweede Wereldoorlog). De topman ervoer de verhoren als "bevrijding" na een "krampachtige tijd", zei hij een paar jaar geleden toen tv-programma Netwerk hem portretteerde. Hij vertrok naar Londen, studeerde er filosofie en theologie en verdiepte zich in het taoïsme. En hij ging wat doen met iets dat in zijn hoofd was bleven haken uit zijn RSV-tijd: Taiwan, 1979. "Ik was daar om te onderhandelen over een grote onderzeebootdeal. Taiwan heette toen het Economische Wonder van het Verre Oosten. Maar wat ik zag was eerder de Ecologische Ramp van het Verre Oosten. Iedereen liep met mondkapjes op. De rivieren waren vervuild. Overal lag afval. Er was nauwelijks riolering." Daar en toen ontstond zijn zorg over hoe puur economische ontwikkeling niet-duurzaam is, over de groeiende ecologische onbalans. "Ik zag en rook en voelde hoe het misging."

Toen hij zijn handen vrij had, keerde Stikker terug. Hij weekte her en der gelden los, zocht onderzoekers van verschillende disciplines bijeen en begon in Taiwan een studie naar hoe dat economische wonder daar zich nou precies had voltrokken - en wat daarvan de ecologische prijs is geweest. Dat resulteerde in een vuistdik rapport met eigenlijk maar één conclusie: overheden en bedrijven moeten zoeken naar evenwicht tussen economisch en ecologisch handelen. Dat klinkt een beetje als een open deur voor een eenentwintigste-eeuwse lezer maar toen, het was begin jaren tachtig, was het vloeken in de kerk. "Het was een redelijk novum. Daarover fronste men in het bedrijfsleven de wenkbrauwen," zegt Slikker met gevoel voor understatement.

Abe

Hij vilt een tweede gecellofaand anijskoekje en blikte vanuit het restaurant in het Heerenveense stadion naar buiten. Daar staat Abe Lenstra in brons. Inspirerend man, zegt Stikker: hij volhardde stug in datgene waar hij goed in was, voetballen, en zo bereikte hij veel. Diezelfde houding probeert hij zichzelf voor te houden om niet te verzanden in de enormiteit en diversiteit van de milieu- en waterproblematiek. Dat dreigde weleens te gebeuren. Tijdens het Wereld Water Forum in Kyoto bijvoorbeeld (2003), waar hij een ceo-panel leidde en waar hij "duizelig werd" van de gigantische schaal en de "honderdduizenden work-shops", en waar men ondanks alle zwaar geschut niet veel verder kwam dan "het etaleren van de problematiek" en het voorbereiden van de volgende conferentie. Zo veel tijd en geld steken we nooit meer in zoiets, zei

minister Van Ardenne na afloop, nu gaan we aan het werk. Een minister naar zijn hart. “We moeten niet wegzakken in de vaststelling dat het probleem zo groot is en blijven discussiëren over mogelijke oplossingen. Van almaal die nare berichten word je moe. We moeten toe naar actie en het toepassen van oplossingen. Ik ben wel somber soms, natuurlijk, er zijn zó veel problemen. Maar er is dat ene probleem dat ik ken, water, en daar werk ik aan. Dat werkt. Mensen vinden het leuk om aan oplossingen bij te dragen. En er is zo veel mogelijk!” Hij wijst op de enorme potentie van internet, dat de wereld opent, ook voor ontwikkelingslanden. „Mensen zien plotseling wat er allemaal mogelijk is. En ze kunnen je bereiken. Dan zeggen ze: we hebben dat-en-dat gezien maar dat is niet precies wat wij nodig hebben. Wij willen dat - heb je dat ook?” Onlangs kreeg hij bezoek van mensen van Africa Interactive, een Nederlands initiatief dat Afrikanen en westerlingen toegankelijk maakt voor elkaars belevenissen en zakelijke uitwisselingen via verhalen en beelden op internet. Ze wilden graag de reeks documentaires op hun net zetten die Stikker in samenwerking met Twee Vandaag maakte over water en over microfinanciering. „Het op die manier verspreiden van kennis over mogelijke oplossingen is fantastisch. Het staat nog in de kinderschoenen maar het groeit snel.”

Matchen

Stikker heeft zich in de loop van de jaren gespecialiseerd in het spin-in-het-web-zijn. Zijn in 1990 opgerichte Ecological Management Foundation (EMF) is niet meer dan een bescheiden kantoor in Amsterdam, maar heeft een enorm internationaal netwerk. Wat hij wil is vliegwielen zijn, projecten in gang zetten. Op zoek gaan naar waar de mensen zitten met gespecialiseerde kennis. En die mensen probeert hij te koppelen aan financiering, partners en aan concrete doelen. Op zichzelf is er kennis en technologie genoeg om bergen te verzetten, zegt Stikker. Zijn medewerker Else Boutkan is het afgelopen halfjaar bezig geweest met een verkenning naar wie in Nederland bezig is met het ontwikkelen van kleinschalige watersystemen. Ze vond er zo twaalf. En er zijn ook genoeg ngo's, banken en subsidieverleners die willen investeren. Maar: “Het is een zeer gevarieerd gezelschap. Ieder heeft zijn eigen perceptie en ieder spreekt zijn eigen jargon. Heel veel contacten lopen mis omdat mensen elkaars taal niet begrijpen.” Op dat snijvlak opereert EMF; de stichting is een koppelaar van mensen, kennis en geld. De trefwoorden zijn initiatief nemen, partners zoeken, op poten zetten en dan loslaten. “Er blijkt grote behoefte aan zo'n samenkomstpunt. Er is veel geld maar het vindt zijn bestemming vaak niet. Als een bank niet heel duidelijk weet waar een plan over gaat, geeft-ie geen geld. Financiers vragen een overzichtelijk businessplan. Maar dat is moeilijk te maken voor een uitvinder of een kleine ondernemer. Wij hebben die kennis wel, of we weten waar die te halen valt. Wij kunnen die mensen matchen, hen helpen hun projecten te lanceren, hun aanloopverliezen dragen. Dat zoeken naar relatief kleine ideeën en projecten

kreeg voor Stikker een impuls toen hij in 1998 Muhammed Yunus uit Bangladesh op een conferentie in Stockholm hoorde spreken over zijn *phone-ladies*. Een vrouw krijgt een microlening voor één mobieltje en begint daarmee een minionderneminkje door belminuten te verkopen in haar dorp. Prachtoplossing voor arme dorpsbewoners voor wie aansluiting op een vast communicatienetwerk onbetaalbaar is, zeker in landen waar corruptie welig tiert en waar zoiets behalve de investering zelf ook een smak smeergeld kost. Er zijn intussen zo'n 250.000 van die telefoon-dames, en ze vormen voor tientallen miljoenen mensen een verbinding binnen het grote Bangladesh maar ook met de rest van de wereld, zegt Stikker. “Zeer hoopgevend. Ik was enorm onder de indruk en besepte: dit wordt een heel belangrijk deel van de oplossing. Al was microfinanciering toen nog erg onbekend en onbemind.” Yunus bewees zijn gelijk. Zijn ooit met 27 dollar begonnen Grameen Bank heeft nu zes miljoen armen als klant. Hij geldt als 's werelds grootste inspirator voor microfinancieringsinitiatieven en won dit jaar de Nobelprijs voor de Vrede. EMF bewandelt intussen mede dankzij Yunus' voorbeeld een zijpaadje en lanceerde op 1 december zijn eigen microfinancieringsproject: samen met bestuurslid Marjan van Lier van Carnac zette de stichting 'HandsOn Microkrediet' op, een Kleineleninginitiatief voor Amsterdammers - want microfinanciering hoeft niet alleen een derdewerelding te zijn; waarom zou het principe niet net zo bruikbaar zijn in een westerse stad met 40.000 werklozen? Zo zie je hoe een ontmoeting met een Bengaals bankier jaren later kan leiden tot iets moois in de Nederlandse hoofdstad, zegt Stikker met glimmende ogen. Mooi staaltje van *serendipity*.

Water zat

Intussen blijft schoon water zijn prioriteit. Het verbaast hem dat mensen er niet met meer urgentie over praten, dat het geen prioriteit is van media of politiek. Over klimaatopwarming wordt veelvuldig alarm geslagen, “maar dat is tenminste nog iets van de toekomst. Het waterprobleem is geen toekomst, maar NU. Elke dag overlijden naar schatting tienduizend mensen in ontwikkelingslanden door een gebrek aan schoon drink- en sanitatiewater. Als deze dag voorbij is, zijn er opnieuw tienduizend mensen dood - vooral kinderen.” Des te schrijnender is het dat zo'n probleem nou juist op aarde speelt, de *blue planet* die voor 70 procent uit water bestaat. “Water zat, we barsten ervan.” Het meeste daarvan is weliswaar zout, maar er komt toch altijd jaarlijks zo'n 20.000 kubieke kilometer zoet water uit de zee beschikbaar door verdamping en regenval, en dat is een hoeveelheid die zich in het ecosysteem dagelijks vernieuwt en aanvult. En dat is in principe ruim voldoende; de wereldbevolking gebruikt niet meer dan 8.000 kubieke km. Het probleem is de ongelijke spreiding door klimaat, geografische ligging en bevolkingsdichtheid. En de manier waarop de mens handelt. Het meeste drinkwater pompen we nog steeds op, met een steeds dalend grondwaterniveau

en alle verziltingsgevolgen voor de bodem vandien. Daar zit geen greintje besef van duurzaamheid bij. “Als je je realiseert wat we doen en wat er gebeurt - het is eigenlijk te gek voor woorden”, zegt Stikker. “Er wonen een paar miljard, een paar miljard mensen in plattelandsgebieden die slecht bij schoon water kunnen komen. Straks in 2015 wonen er 4 miljard mensen in stedelijke agglomeraties, die veel water nodig hebben. En op de een of andere manier is de rest van de wereld daar onvoldoende betrokken bij. Het heeft geen aansluiting op onze beleving.”

Ontzouten

Dat hij zelf zo specifiek bij het drinkwaterprobleem verzeild raakte, is ook weer een kwestie van gelukkig toeval. Hij raakte geïnteresseerd in een Amerikaanse wetenschapper, zocht hem bij gelegenheid eens op, spreekt over een filosofische kwestie. Die wetenschapper blijkt ook, via-via, bezig te zijn met een prille nieuwe techniek die zeewater en brak water goedkoop kan ontzouten, en vraagt Stikker of hij als ex-ondernemer niet eens rond kan vragen in zijn netwerk, naar mensen die willen helpen bij de verdere ontwikkeling en vermarkting. Stikker zoekt, en belandt bij onderzoeksinstituut TNO, dat ermee aan de slag gaat. De techniek blijkt niet helemaal je-dat te zijn, maar nu ze toch bezig zijn vinden ze een andere techniek die wél heel veelbelovend lijkt. Intussen zijn we tien jaar en vijf miljoen euro verder, en nu staan er twee proefinstallaties die tamelijk goedkoop en ecologisch verantwoord 5000 liter water kunnen ontzouten. Dat 'tamelijk goedkoop en ecologisch verantwoord' is de crux. Deze membraan/distillatietechniek vergt geen hoge temperaturen; het kan gewoon met restwarmte van de eerste de beste fabriek. Dat betekent dat er niet of nauwelijks gebruik gemaakt hoeft te worden van nieuwe fossiele brandstoffen. En ook dat het niet meer heel lang zal duren of het kan net zo goedkoop zijn als de huidige, niet-duurzame vormen van drinkwaterwinning. Stikker is ervan overtuigd dat ontzoutingstechnieken voor significant grotere schoonwatervoorziening kunnen zorgen. “Ik heb het steeds maar weer terugkomende visioen dat die zeeën de oplossing zijn. Zout water bestaat maar voor 3 procent uit zout! Je ziet aan alles dat het de toekomst heeft. De grote concerns, Siemens, GE, Dow en de grote internationale Franse waterbedrijven, ze kopen die markt al op. Er gaat nu al zo'n anderhalf miljard in om. Mijn enige zorg is de factor tijd. Overal zijn mensen met allerlei goeie dingen bezig. Maar ik weet niet of het nog op tijd is. Het gaat zó hard, en de wereldbevolking groeit nog steeds met netto meer dan 75 miljoen per jaar.” Hij refereert aan Dennis Meadows van de Club van Rome, die onlangs nog eens bekeek in hoeverre het doemscenario dat hij in 1972 schetste in zijn geruchtmakende rapport Grenzen aan de Groei aan het uitkomen is. ‘We're right on target’, concludeerde hij sarcastisch. Een zachte landing lukt niet meer. We kunnen er alleen voor proberen te zorgen dat de bult waar we op af vliegen, zo laag mogelijk blijft. Daar zet ik mij wat water betreft voor in. Ik denk dat we zo rond 2025 kunnen zeggen

of we het nog gaan redden en de boel in goede banen hebben kunnen leiden. Zo niet, dan krijgen we een periode van veel honger en sterfte, met niet te beschrijven ellende. Waarna het misschien veel later, maar dan op een ander niveau, weer een beetje op zijn pootjes terecht komt.”

“We moeten niet wegzakken in de vaststelling dat het probleem zo groot is. We moeten toe naar actie en het toepassen van oplossingen.” Foto: Frans Andringa

Stikker en de Ecological Management Foundation
Allerd Stikker groeide op in Amsterdam, studeerde scheikunde in Delft, maakte carrière bij Akzo en werd in 1973 president-directeur van scheepsbouwconcern RSV. Na het faillissement van dat bedrijf woonde hij in Londen, studeerde filosofie en theologie aan de universiteit in Leeds, vond inspiratie in de Franse denker Pierre

Teilhard de Chardin en het taoïsme. “Ik voel het als mijn plicht ten opzichte van de schepping om te doen wat ik doe - als ik dat zo zwaar mag zeggen. Het komt van binnen, van de beargumenteerde overtuiging dat alles met alles samenhangt, van het doordenken van het idee dat ik een onderdeel ben van een geheel, en dus kan bijdragen in de richting waarin dat geheel zich beweegt. Cocreatief zijn.” In 1990 richtte hij de Ecological Management Foundation op, een stichting waarvan de activiteiten variëren van initiatieven voor het maken van documentaires en het in contact brengen van geldschietters met uitvinders op het gebied van watertechniek, tot het registreren van zeeschildpadden op de Antillen. Sinds 1995 houdt EMF zich vooral veel bezig met de drink- en sanitatiewaterproblematiek in de wereld, en onderzoek naar de ontzouting van water, in samenwerking met het bedrijfsleven en met TNO. De laatste jaren wordt ook veel aandacht geschonken aan de armoede-problematiek en microfinanciering van waterprojecten. Stikker werkt momenteel aan een 'waterautobiografie' die volgend jaar verschijnt.

Complexe, ernstige problemen aanpakken op microniveau, dat is het dagelijks werk van Allerd Stikker. Hapklare brokjes oplossing zoeken voor de nijpendste problemen. Uitputting van fossiele grondstoffen bijvoorbeeld. Gebrek aan drink- en sanitatiewater in ontwikkelingslanden. Elk individueel handelen lijkt nietig; wat helpt het als je in je eentje zuinig zit te wezen met water, of een schone auto koopt, of wat minder vliegretjes maakt, of geen koekjes koopt waar overdadig veel verpakking omheen zit? Draai het liever om: waarom zou je het niet doen? “Als heel veel mensen op microniveau handelen, kan dat zorgen voor macro-effecten.”